

Ks. prof. dr hab. Helmut Jan Sobeczko
Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego
ul. Drzymały 1a, 45-342 Opole

Recenzja rozprawy doktorskiej

Ks. mgr lic. Jakub ZIEMSKI, *Nupcjalny charakter sakramentu małżeństwa i konsekracji dziewic. Studium analityczno – porównawcze*. Toruń 2021, ss. 128, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Wydział Teologiczny. Promotor: ks. prof. dr hab. Krzysztof Konecki.

Soborowa reforma i odnowa liturgiczna oraz posoborowe nauczanie w sposób szczególny koncentrują się na zbawczym misterium paschalnym Chrystusa, uobecnianym w liturgii, zwłaszcza w sakramentach, a także w sakramentaliach, uświęcających różne etapy życia chrześcijanina. Rzeczywistości te domagają się ciągłego pogłębiania w naukowej refleksji teologicznej. Aktualna obserwacja stanu rzeczy często potwierdza brak należytego pogłębienia teologicznego w działalności formacyjnej naszych wiernych. Staje się zatem czymś oczywistym, że problematyka formacji teologicznej winna być jednym z podstawowych zadań naukowych naszych ośrodków teologicznych, dlatego bardzo przydatna i potrzebna wydaje się być rozprawa doktorska ks. mgra lic. Jakuba Ziemskiego, dotycząca zagadnień sakramentu małżeństwa i dziewictwa, tym bardziej że jesteśmy świadkami kryzysu obu tych rzeczywistości.

1. Tytuł i problematyka rozprawy.

Autor w swojej pracy doktorskiej podjął się opracowania nupcjalnego charakteru sakramentu małżeństwa i obrzędów konsekracji dziewic, i to w aspekcie analityczno - porównawczym. Sam tytuł budzi jednak pewne zastrzeżenie, jest on mało precyzyjny, gdyż może sugerować, iż „konsekracja dziewic” jest także sakramentem, lepiej byłoby dodać „i obrzędów konsekracji dziewic”. Nie jest to zarzut, ale sugestia przed ewentualnym wydaniem opracowania drukiem, na co praca doktorska zasługuje i do czego zachęcam.

Tematyka pracy nie była łatwa do opracowania. Trzeba jednak powiedzieć, że problem rozprawy został postawiony jasno i precyzyjnie, a jego ogólne sformułowanie w tytule Autor wyjaśnił we *Wstępie* rozprawy, ze wskazaniem szczegółowych kwestii, które pokazują, w jakim kierunku prowadzone będą badania. Jak stwierdza: „Przedmiotem badawczym niniejszej pracy jest ukazanie dwóch celebracji obecnych w łonie wspólnoty eklezjalnej, w których najbardziej uwidacznia się i manifestuje oblubieńczy wymiar miłości Chrystusa do Kościoła” (Wstęp, s. 9). Badania dotyczą elementów nupcjalnych w obrzędach sakramentu małżeństwa oraz obrzędów konsekracji dziewic.

W recenzowanej pracy Autor w sposób poprawny posługuje się obranymi metodami badawczymi, stosowanymi również w opracowaniach teologicznych. Zastosował zwłaszcza metodę dedukcyjną oraz porównawczą, których jednak szczegółowo nie opisuje niektórych we *Wstępie*. Szkoda, że nie posłużył się również metodą hermeneutyczną, stosowaną dziś w badaniach nad tekstami liturgicznymi, chociaż można się dopatrzeć niektórych elementów tej metody w kilku tekstach recenzowanej rozprawy.

2. Bibliografia

Recenzowana praca ks. mgr. lic. Jakuba Ziemskiego została należycie udokumentowana, co potwierdzają sporządzone przypisy oraz załączona bibliografia. Zestawienie bibliograficzne jest obszerne i zasadniczo kompetentnie sporządzone i podzielone. Brakuje jednak pozycji obcojęzycznych, Autor we *Wstępie* nie podaje dlaczego ich nie uwzględnił.

W zestawieniu niektórych źródeł, zwłaszcza papieskich, widzimy pewne niekonsekwencje, inaczej podano w wykazie skrótów, a inaczej w zestawieniu bibliograficznym. W pracy naukowej ponadto nie powinno się cytować dokumentów źródłowych, zwłaszcza nauczania Magisterium Kościoła, ze stron internetowych, przecież istnieją liczne ich publikacje drukowane, tym bardziej że nie wiemy czy teksty internetowe są zgodne z autoryzowanymi tłumaczeniami (nie wynika to z podanych w bibliografii danych internetowych, w http). W zestawie ksiąg liturgicznych widoczny jest również niekonsekwentny ich opis bibliograficzny, np. polskie obrzędy konsekracji dziewic mają pełny tytuł, informujący, że są częścią pontyfikatu, natomiast łacińska księga podaje tylko tytuł skrócony: *Ordo consecrationis virginum*, bez zaznaczenia *Pontificale Romanum...* W przypadku druku pracy doktorskiej należałoby uzupełnić zebraną literaturę o przynajmniej kilka ważnych polskich pozycji, zwłaszcza: K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1986; bp J. Wróbel, *Małżeństwo chrześcijańskie w refleksji teologicznej od Ojców Kościoła*

do Soboru Watykańskiego II. Szkic historyczny, w: J. Nagórny, M. Pokrywka (red.), *Płciowość ludzka w kontekście miłości. Przesłanie moralne Kościoła*, Lublin 2005, s. 283-306; K. Glombik, *Jedność dwojga. Prekursorski charakter personalistycznego rozumienia małżeństwa w ujęciu Herberta Domsa (1890-1977)*, Seria: Opolska Biblioteka Teologiczna, nr 102, Opole 2007 - w tej pozycji pomocna może być interpretacja teologiczna oraz obszerny wykaz bibliograficzny.

Przypisy w omawianej pracy doktorskiej są zasadniczo poprawnie zapisane, chociaż spotykamy także pewne niekonsekwencje, np.: mimo podanych skrótów nie są zawsze stosowane w przypisach, dotyczy to zwłaszcza dokumentów soborowych i encyklik papieskich (zob. przypisy 46, 48, 50, 56, 57, 62, 66, 68, 168; ponadto czasem nieprecyzyjny jest przypis *Tamże* (zob. przypis 189, nie jest jasne, czy odnosi się do dzieła św. Ambrożego, czy św. Cypriana?, albo przypis 218, pytanie: czy odnosi się do św. Augustyna (*De virginitate*), czy do opracowania P. Nehringa)?

3. Struktura rozprawy

Rozprawa doktorska ks. mgra-lic. Jakuba Ziemskiego obejmuje 128 stron wydruku komputerowego formatu A 4 i składa się ze spisu treści, wykazu skrótów, wstępu, trzech rozdziałów, résumé analityczno – syntetycznego, streszczenia, abstraktu w języku angielskim oraz bibliografii. Poszczególne rozdziały posiadają zwięzłe wprowadzenia i końcowe podsumowania. Podział na trzy rozdziały wyczerpuje problematykę zakreśloną tematem pracy.

Wstęp pracy doktorskiej zawiera wszystkie elementy konieczne z metodologicznego punktu widzenia. Na uwagę zasługuje m. in. podkreślenie brak zainteresowania w refleksji naukowej ideą nupcjalności w liturgii.

Pierwszy rozdział (s. 11-25) omawia główne założenia soborowej reformy liturgii sakramentu małżeństwa i obrzędów konsekracji dziewic, które w sposób bardziej oczywisty wskazała na przymierze Chrystusa Oblubieńca z ludźmi, utożsamiające się w zaślubinach (*nuptiae*). Sam tytuł rozdziału (*Przez reformę liturgii do odnowy Kościoła*) jest jednak zbyt ogólny w stosunku do treści zawartej w tym rozdziale.

Rozdział drugi: *Nupcjalny wymiar sakramentu małżeństwa* (s. 26-74), przedstawia, w oparciu o nauczanie Kościoła, wypowiedzi patrystyczne i liturgię sakramentu małżeństwa, misterium zaślubin Chrystusa w oblubieńczym związku małżeńskim dwojga osób, kobiety i mężczyzny.

W trzecim rozdziale: *Nupcjalny wymiar konsekracji dziewic* (s. 75-111), Autor, w podobny sposób jak w drugim, analizuje nupcjalny wymiar obrzędów konsekracji dziewic. Przy dzisiejszym braku zrozumienia oraz negacji dziewictwa, ważnym fragmentem tego rozdziału stały się, trafnie dobrane wypowiedzi dokumentów Magisterium Kościoła oraz sześciu Ojców Kościoła, które pozwalają lepiej zrozumieć sens dziewictwa i sam obrzęd konsekracji dziewic, to jest obrzęd zaślubin z Chrystusem, dzięki któremu, poprzez działanie Ducha Świętego, dziewice konsekrowane mogą w stopniu pełniejszym miłować i służyć Bogu oraz ludziom.

Na koniec Autor opracował, zamiast *Zakończenia* całej rozprawy doktorskiej, zwięzłe *Résumé analityczno – syntetyczne* (s. 112-118). Przedstawił w nim kilkanaście wniosków z przeprowadzonej w pracy analizy, które przede wszystkim ukazują godność małżeństwa i dziewictwa, a także stwierdzają, iż obie te rzeczywistości nie wykluczają się wzajemnie, ale uzupełniają, gdyż obie są formami oblubieńczego przymierza z Bogiem przez Chrystusa w Duchu Świętym.

Słusznie, w jednym z pierwszych wniosków, Autor wskazał na sakrament chrztu, który jest fundamentalnym warunkiem wejścia w życie sakramentalne, także w sakramentalny związek małżeński oraz warunkuje dostępność konsekracji w życiu dziewicy; chrzest jest też wejściem do wspólnoty Kościoła i pierwszymi zaślubinami z Chrystusem. Istotne znaczenie posiada ponadto także Eucharystia, zwłaszcza jej nupcjalny charakter, gdyż jest ona „anamnezą oblubieńczej ofiary Chrystusa, która jest zaślubinami z całym rodzajem ludzkim” (s. 112).

O przymierzu z Bogiem i zaślubinach z Chrystusem mówią także pozostałe wnioski. O skutkach w życiu człowieka jakie powodują zaślubiny z Chrystusem mówi zwłaszcza grupa wniosków ogólnych, natomiast we wnioskach szczegółowych Autor wskazuje na różne inne elementy, które potwierdzają nupcjalność badanych obrzędów. W końcowej części *Résumé* wysuwa kilka postulatów, dotyczących dalszych badań nad przedstawioną w pracy problematyką, gdyż siłą rzeczy nie wszystkie jej aspekty można było wyczerpująco omówić w recenzowanej rozprawie doktorskiej. Na końcu Autor zaleca również potrzebę pogłębiania świadomości nupcjalnej wiernych w działalności duszpasterskiej, podając nawet konkretne propozycje.

Wydaje się jednak, że siedmiostronicowe résumé, odpowiednio rozbudowane i przy zastosowaniu metody hermeneutycznej, mogło być czwartym rozdziałem, co lepiej odpowiadałoby podtytułowi pracy doktorskiej, która przecież w całości powinna być studium analityczno – porównawczym.

4. Ocena merytoryczna

Przeanalizowane przez ks. Jakuba Ziemskiego źródła i opracowania, mimo pewnych braków natury metodologicznej, w sposób wyczerpujący ukazały zakresloną w temacie pracy problematykę. Autor wykazał się bardzo dobrą znajomością zagadnień liturgiczno-teologicznych omawianych w pracy. Jak już wspomniano wyżej, tematyka rozprawy nie należała do łatwych, gdyż podjęta została analiza dwóch nie bardzo pasujących do siebie rzeczywistości – małżeństwa i dziewictwa, i to w aspekcie ich nupcjalności. Zakres takiego opracowania, przy istnieniu bardzo znikomej literatury naukowej na ten temat, niewątpliwie należy w Polsce do prac pionierskich.

W świetle analizy przytoczonych w pracy dokumentów, zwłaszcza wypowiedzi Ojców Kościoła, mimo iż małżeństwo uważane jest za słuszną formę życia, to jednak dziewictwo, ze względu na Królestwo Boże, stawiane jest wyżej. Wynika to także z analizy liturgicznych tekstów obu obrzędów. Autor opracowania dochodzi do wniosku, że istotną rolę w obu przymierzach pełni przede wszystkim Duch Święty - Duch Miłości, który sprawia i podtrzymuje oblubieńczy węzeł miłości i jedności z Chrystusem i Kościołem. Autor stwierdza ponadto, że wzorem osobowym dla obydwu stanów życia jest Maryja, gdyż w niej skupiają się wszystkie ludzkie odcienie miłości oblubieńczej, bo jest ona Dziewicą – Oblubienicą i zarazem Małżonką i Matką. Przeprowadzona analiza modlitwy konsekracyjnej dziewic podkreśla zarówno godność małżeństwa, jak i dziewictwa, a także w jasny sposób stwierdza, że „obydwie rzeczywistości nie wykluczają się, lecz są formami zawarcia oblubieńczego przymierza z Bogiem” (s. 108).

Wyszczególnione wyżej stwierdzenia, to tylko niektóre osiągnięcia rozprawy, wystarczają one jednak, aby pod względem merytorycznym recenzowaną pracę doktorską ocenić jako bardzo pozytywną

Należy w tym miejscu również zaznaczyć, że Autor od lat zajmuje się problematyką nupcjalną w odnowionej liturgii, o czym świadczy wydana przed pięciu laty jego książka pt. *Elementy nupcjalne w odnowionej liturgii sakramentów* (Toruń 2016).

Recenzowana zatem praca doktorska jest ważnym wkładem w rozwój teologii liturgii na gruncie polskim i z pewnością przyczyni się do lepszego zrozumienia posoborowej reformy liturgicznej oraz do skuteczniejszej i bardziej owocnej jej recepcji. Analizowane w pracy zagadnienia wciąż jednak wymagają dalszych badań.

Z punktu widzenia merytorycznego rodzi się jednak pytanie do dyskusji. Autor w samym podtytule swojej rozprawy: *Studium analityczno-porównawcze*, zasadniczo określił

metodę badawczą problematyki określonej w temacie pracy, stąd nasuwa się pytanie: dlaczego nie została zastosowana metoda hermeneutyczna w analizie tekstów liturgicznych omawianych obrzędów?

5. Ocena strony formalnej rozprawy

Wysoko należy ocenić stronę formalną opracowania ks. Jakuba Ziemskiego. Autor formułuje wnioski precyzyjnie i poprawnie, pomimo możliwych czasem marginalnych skojarzeń i kuszących prawdopodobieństw i analogii. Drobne korekty będą potrzebne w bibliografii i przypisach.

Mimo powyższych zastrzeżeń praca doktorska została napisana poprawnie i bardzo starannie również pod względem językowym, chociaż czasem zdarzają się nieliczne błędy literowe, np. *Lumen Pentium* zamiast *Lumen Gentium* (s. 5).

6. Ocena ogólna

W ostatecznej ocenie należy stwierdzić, że rozprawa jest dojrzała, samodzielna i w dużej mierze pionierska. Autor na podstawie przeanalizowanego materiału potrafił zaprezentować własne przemyślenia. Widać u niego ponadto opanowanie warsztatu naukowego.

Stwierdzam zatem, iż przedstawiona do oceny rozprawa, zarówno od strony merytorycznej jak i formalnej, jest twórcza i wnosząca znaczny wkład w rozwój teologii liturgii w Polsce, spełnia zatem wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim, dlatego stawiam wniosek o dalsze kontynuowanie przewodu doktorskiego.

ks. prof. dr hab. Jan Helmut Sobeczko

Opole, dnia 25 maja 2021 r.